

УДК 004.9+354.1+ 502

ЩОДО СТВОРЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ В ПРИРОДООХОРОННІЙ ГАЛУЗІ

В.М. Білоконь

Інститут проблем математичних машин і систем НАН України

e-mail: v.bilokon@gmail.com

Законом України «Про Основні засади (стратегію) розвитку державної екологічної політики на період до 2020 року» [1], а також Національним планом дій з охорони навколишнього природного середовища України на період 2011 – 2015 рр. [2] передбачено створення в Мінприроди України автоматизованої інформаційної системи (національної автоматизованої інформаційної системи охорони навколишнього природного середовища - надалі НАІС ОНПС), на яку покладалося виконання різноманітних функцій, зокрема щодо:

- забезпечення доступу громадськості до інформації про стан навколишнього природного середовища відповідно до вимог Конвенції ЄЕК ООН "Про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля" (Орхуської конвенції) [3];
- методологічного сприяння розвитку інформаційних центрів, територіальних органів Мінприроди України;
- створення мережі загальнодержавної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи, що включатиме, зокрема, національну систему кадастрів природних ресурсів, реєстри викидів та перенесення забруднюючих речовин, і системи управління екологічною інформацією, відповідно до стандартів ЄС;
- систематичне інформування про діяльність органів виконавчої влади у сфері охорони навколишнього природного середовища;
- підтримка процесу здійснення моніторингу та контролю забруднення довкілля шляхом вдосконалення методологічних підходів щодо регулювання та реєстрації забруднення, в тому числі й засобами інвентаризації джерел забруднення довкілля, створення баз даних підприємств (промислових та сільськогосподарських виробників), виробнича діяльність яких впливає на навколишнє природне середовище, тощо;
- збору та обробки моніторингової інформації для сприяння прийняття управлінських рішень на основі достовірної інформації;
- посилення здатності екологічного моніторингу та екологічного контролю шляхом більш ширшого запровадження геоінформаційних систем та використання даних дистанційного зондування Землі і т.п.

Окрім поставлених вказаними правовими актами завдань, Мінприроди має також вирішити питання щодо забезпечення дотримання на належному рівні однієї з сфер національної безпеки України, а саме екологічної безпеки, у зв'язку з чим необхідно забезпечити готовність вказаної НАІС ОНПС щодо її інтеграції в мережу розподілених ситуаційних центрів відповідного до Указу Президента України Указі Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 "Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020"[4]. Це ставить перед Мінприроди додаткові виклики щодо забезпечення сумісної інформаційної взаємодії з іншими органами державної влади та налагодження ефективної системи захисту інформації.

В рамках проекту «Оцінки виконання стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року та Національного плану дій з охорони навколишнього

природного середовища» оприлюдненої на Веб-сторінці Мінприроди [5] наводиться висновок про задовільне виконання вказаних документів.

Станом на середину 2015 року до здобутків Мінприроди у вказаному напрямку можна віднести створення програмно-технічного комплексу НАІС ОНПС який дозволяє використовувати його геоінформаційну складову: реалізовано "Систему моніторингу - Національний геопортал", який представляє інформацію про об'єкти природно-заповідного фонду України, що зображені на топографічній основі 1:50000; це є представленим і запропонованим до уваги відвідувачів на Веб-сторінці Мінприроди [6]. Мінприроди також створило Інформаційно-аналітичний центр Державної системи моніторингу довкілля (далі - ІАЦ). Основною метою створення та функціонування ІАЦ є забезпечення реалізації державної політики у сфері забезпечення якісного та оперативного управління збором, накопиченням, аналізом та поданням інформації про стан навколишнього природного середовища. ІАЦ Мінприроди – це автоматизована система, що дозволяє користувачам швидко отримувати та аналізувати великі об'єми даних. Побудована за функціональним принципом, вирішує завдання збору та обробки інформації, що надходить, забезпечує інформаційний доступ, виконує функції ведення нормативно-довідкової бази даних, що регулюють діяльність у сфері моніторингу навколишнього природного середовища. ІАЦ Мінприроди забезпечує виконання завдань щодо планування та розвитку інформаційної складової державного екологічного моніторингу, запровадження інформаційних технологій в Міністерстві екології та природних ресурсів України. У повній реалізації компоненти ІАЦ Мінприроди мають створювати технологічну основу для формування єдиного галузевого інформаційного простору та його інтеграції до єдиного інформаційного простору держави.

Однак, станом на сьогодні інформаційно-аналітичний центр Державної системи моніторингу довкілля [7] представляє інформацію за період 2008 - 2013 рр., що свідчить про відсутність в міністерстві можливостей отримання та збору оперативної інформації. Мінприроди, що є координатором організації та ведення екологічного моніторингу в Україні, на сьогодні по суті відрізане від екологічної моніторингової інформації, а тому вимушене здійснювати природоохоронне управління "всліпу" без можливості оперативного та оптимального реагування на зміни якості об'єктів довкілля, стану природних ресурсів, тощо. Міністерство не здійснює впливу на формування стратегій, програм, мережі ті інших аспектів ведення моніторингу іншими суб'єктами екологічного моніторингу (такими як Гідрометслужба, Держгеонадра, Держводагентство, Державна санітарно-гігієнічна служба, Мінагрополітики, ін.), а тому не здатне задовольнити інформаційні потреби природоохоронної галузі, що нівелює можливості природоохоронного управління. Міністерство також не може впливати на якість і точність кількісних вимірювань в рамках отримання вказаними суб'єктами моніторингу первинної інформації щодо стану довкілля, а тому не може гарантувати її достовірність. Таким чином створення НАІС ОНПС не вирішить питання забезпечення системи природоохоронного управління екологічною (моніторинговою) інформацією адже без вирішення проблем відбудови організаційних, інституційних та фінансових засад ведення екологічного моніторингу, забезпечення якості та точності кількісних вимірювань та гарантування оперативного обміну між суб'єктами моніторингу з метою вчасного й регулярного отримання Мінприроди необхідної екологічної інформації питання повноцінної роботи НАІС ОНПС (функціонального навантаження її програмно-технічного комплексу) залишається під сумнівом.

У зв'язку з проведеною у 2011 - 2012 роках адміністративною реформою системи державного управління Мінприроди втратило територіальні органи, які, внаслідок згаданої реформи, були підпорядковані обласним та міським (міста Київ та Севастополь) державним адміністраціям; таким чином у міністерства відпала потреба щодо створення

регіональної мережі зазначеної системи. Також не є реалізованим створення національної системи природних кадастрів (НСПК) України, що є однією з вагомих причин надзвичайно високого сучасного розвитку тіньової економіки (42%, за даними ЗМІ) [8], особливо в добувній галузі. Створення та забезпечення функціонування НСПК пов'язане з вирішенням надзвичайно складних завдань, пов'язаних з подолання міжвідомчих бар'єрів та забезпечення повноцінного інформаційного обміну між учасниками процесу ведення державних природних кадастрів та Мінприроди і Державною екологічною інспекцією. Аспекти користування надрами, землею, лісами, водою та об'єктами флори і фауни є ключовими в рамках соціально-економічного розвитку України і нажалі більшість учасників, що є задіяними в процесі природокористування не зацікавлені в його прозорості та підконтрольності державі і громадянському суспільству.

До надзвичайно важливого перспективного напрямку можливого розвитку НАІС ОНПС також належить розробка інструментів щодо регулювання, здійснення моніторингу та контролю забруднення навколишнього природного середовища за напрямками:

- викидання забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення;
- скидання забруднюючих речовин (хімічне та мікробіологічне забруднення) до водних об'єктів;
- розміщення відходів виробництва та твердих побутових відходів;
- запобігання розповсюдження радіонуклідів з зони відчуження Чорнобильської АЕС;
- контроль шумового та електромагнітного забруднення довкілля.

Використання просторових моделей поширення забруднюючих речовин, їх візуалізація засобами геоінформаційних систем в рамках регулювання та контролю забруднення, розробка сценаріїв запобігання надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру та підготовка сценаріїв розвитку у разі їх виникнення з метою оперативної ліквідації та реабілітації постраждалих територій та населення - є пріоритетними напрямками розвитку НАІС ОНПС. Повне врахування аспектів забруднення довкілля сприятиме більшому наповненню Державного бюджету України з джерел екологічного оподаткування та стимулюватиме підприємства до дотримання природоохоронного законодавства й до впровадження більш чистого виробництва.

Висновок: Створення та забезпечення функціонування НАІС ОНПС Мінприроди України потребує вирішення питань системного перегляду основ організації здійснення екологічного моніторингу, налагодження інформаційної взаємодії між його суб'єктами. Важливим джерелом інформації для НАІС ОНПС має стати національна система державних кадастрів природних ресурсів, побудована за принципами системи управління екологічною інформацією ЄС. До важливих перспективних функцій НАІС ОНПС необхідно віднести можливості регулювання, моніторингу та контролю забруднення довкілля.

Список літератури

1. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>;
2. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/577-2011-%D1%80>;
3. http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_015;
4. <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>;
5. <http://menr.gov.ua/index.php/ecopolit>;
6. <http://menr.gov.ua/index.php/geoportall>;
7. <http://www.ecobank.org.ua/>
8. http://espresso.tv/news/2015/05/19/riven_tinovoyi_ekonomiky_v_ukrayini_pobuyv_vsi_rekordy_z_2007_roku.